

М.П. ДОВГАЛЬ, начальник

Управління ветеринарної медицини у Білоцерківському р-ні Київської обл.

ДЖЕРЕЛА ЗБУДНИКА, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕПІЗООТОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ ЛЕЙКОЗУ ВРХ

В Україні серед вірусних захворювань сільськогосподарських тварин одне з основних місць займає лейкоз великої рогатої худоби – інфекційна хвороба з повільним перебігом, яка характеризується ураженням кровотворної системи із виникненням лімфоцитозу в крові, пухлиноподібних утворень в органах і тканинах організму.

Тварини заражаються парентально, ентерально, не виключена можливість перезараження їх деякими кровосисними комахами, а також внутрішньоутробно. Вірус паразитує в лімфоцитах, не стійкий у навколишньому середовищі, гине при температурі 80 °С упродовж 1 хв. Виділяється з організму хворих тварин із кров'ю, молоком, слизом, іншими секретами й екскретами, які містять лейкоцити.

Лейкоз великої рогатої худоби нині дуже поширений. Найбільш інтенсивно ураження тварин вірусом лейкозу ВРХ відбувається в стадах молочного напрямку.

Захворювання завдає величезних економічних збитків народному господарству через:

- передчасне вибраковування дуже цінних тварин (недоотримання продуктів тваринництва);
- загибель тварин і утилізацію туш на м'ясокомбінатах;
- витрати неблагополучних господарств на оздоровчі заходи;
- обмеження, що накладаються на господарства у разі їх неблагополуччя (такі втрати особливо відчутні у племінних господарствах);
- виключення із племінної роботи клінічно здорових тварин – нащадків хворих на лейкоз батьків (утрата цінних генетичних ліній);
- вилучення із банку й утилізацію накопиченої сперми племінних биків-виробників, у яких посттєтально підтверджений лейкоз, і затрати на їх придбання й утримання.

При вивченні особливостей прояву лейкозного процесу можна зробити припущення про те, що його розвиток тісно взаємопов'язаний із багатьма генетичними, ендегенними, екзогенними, хімічно-фізичними чинниками, які безпосередньо чи опосередковано впливають на нього. Організація профілактичних і протиепізоотичних заходів дозволить ефективно конструювати систему оздоровлення залежно від ступеня ураження неблагополучного стада.

Територія Білоцерківського району з 2012 р. є благополучною щодо лейкозу ВРХ, однак цьому передувала тяжка праця, спрямована на виконання вимог інструкцій з оздоровлення ВРХ від лейкозу (№ 15-15/220 від 21 вересня 1992 р. та № 21 від 21 грудня 2007 р.), а також концепція щодо протиепізоотичних заходів в Україні на період до 2010 р.

Одним з останніх розпорядженням № 8 від 20 грудня 2010 р. було оздоровлено ТОВ АФ «ДіМ» (с. Мазепинці). Під час дослідження проб крові великої рогатої худоби з господарства в Білоцерківській районній державній лабораторії ветеринарної медицини за допомогою реакції імунодифузії (РІД)

було встановлено позитивний діагноз на лейкоз і 6 лютого 1995 р. уведено карантинні обмеження. Відтак було розроблено й затверджено «План організаційно-господарських, ветеринарно-санітарних і спеціальних заходів з ліквідації лейкозу», в якому зазначено термін виконання й призначено відповідальних.

Проаналізувавши результати серологічних досліджень на лейкоз ВРХ у РІД за віковими категоріями, виявили, що в дорослих тварин, на відміну від молодняку, відсоток інфікування збільшується. Причиною стали недоліки в роботі лікарів ветеринарної медицини господарства і зоотехніків, які, добре знаючи, як передається вірус, продовжували користуватися нестерильними інструментами й голками. Не проводилося також розділення стада на серопозитивних і серонегативних тварин, порушувалися терміни доправлення проб крові для досліджень і, як наслідок, виникала можливість передачі вірусу під час доїння доїльними апаратами, під час масових ректальних досліджень, фіксації за носову перетинку, штучного й природного осіменіння, нумерації, розчистки ратиць тощо. Також стримувало оздоровлення перетримування хворих на лейкоз тварин.

З 2008 р. у зазначеному господарстві значно активізувалася робота згідно з інструкцією з оздоровлення великої рогатої худоби від лейкозу (№ 21 від

Таблиця 1 – Серологічні дослідження на лейкоз у ТОВ АФ «ДіМ» (с. Мазепинці)

Роки	Досліджено за РІД, гол.	Виявлено РІД+, гол.	Інфікування, %
2005	212	21	9,9
2006	609	22	4,3
2007	1202	31	2,6
2008	1408	99	7,0
2009	1580	152	9,6
2010	943	12	1,3

21 грудня 2007 р.). Тварин досліджували, починаючи з 6-місячного віку, кожні 30–45 днів. Було виділено окреме приміщення, куди переводили хворих. Новонароджених від хворих тварин випоювали не молозивом матері, а молозивом і молоком від умовно здорових особин. Із вирощених вільних від інфекції теличок формували групи первісток для поетапної заміни інфікованого стада корів.

Серопозитивних корів досліджували гематологічно протягом 15 днів після розділення, і хворих тварин після виявлення здавали на забій.

У 2010 р. після одержання двох підряд негативних результатів та заключної дезінфекції тваринницьких приміщень господарство оголосило благополучним щодо вірусу лейкозу ВРХ. Упродовж 2010–2012 рр. у даному господарстві серологічний контроль проводили щоквартально.

Та попри вжиті заходи, спрямовані на боротьбу з лейкозом ВРХ, ця проблема й досі залишається актуальною. Згадаємо, наприклад, КП «Білоцерківхлібопродукт», розташоване в с. Яблунівка Білоцерківського району Київської області.

Усе поголів'я розміщувалося на одній фермі в двох приміщеннях. Тварини утримувались у 2-рядних корівниках. Телята до 20-денного віку – індивідуально на прив'язі, а потім їх у 1,5–2-місячному віці об'єднували в групи по 10–12 гол.

На території господарства були відсутні ізолятори, дезбар'єр при в'їзді на ферму, що сприяло рознесенню інфекції.

Серопозитивні й серонегативні тварини утримувались разом, так само й телята від серопозитивних і серонегативних корів. Телятам випоювали сире молоко.

Розпорядженням голови Білоцерківської районної державної адміністрації за №218 від 22 липня 2005 р. господарство було оголошене неблагополучним щодо лейкозу ВРХ.

Причиною виникнення захворювання в господарстві стало комплектування поголів'я тваринами, завезеними без відповідних ветеринарних документів та без проведення профілактичного карантину. Також у господарстві не дотримувалися правил асептики й антисептики при масових обробках тварин, як-от нумерування вищипами та ректальне дослідження. Перегрупування тварин виконувалося в господарстві без погодження з головним лікарем ветеринарної медицини.

Двічі на рік господарство проводило планові серологічні й гематологічні (щодо серопозитивних особин) дослідження тварин, старших за 6 місяців. Коров із змінами крові здавали на забій.

Таблиця 2 – Організаційно-господарські та спеціальні заходи в КП «Білоцерківхлібопродукт»

Заходи	Терміни виконання	Відповідальний за виконання
Перед проведенням масових досліджень уточнити інвентарні номери тварин – усі тварини повинні бути проідентифіковані	Постійно	Гол. зоотехнік, технік шт. осім., гол. лікар ветеринарної медицини г-ва
Для уточнення епізоотичної ситуації щодо лейкозу великої рогатої худоби провести серологічне (РІД) дослідження всього поголів'я великої рогатої худоби з 6-міс. віку та гематологічне дослідження. Гематологічно хворих здати на забій	Постійно	Зав. ферми, гол. лікар ветеринарної медицини, БДЛВМ
РІД+худобу, а також ту, яка буде виявлена, мітити шляхом проколу круглого отвору у вушних бирках або тавруванням літери «Л» на лівому масетері	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
За результатами дослідження інфікованих телиць парувального віку ізолювати в окремій оборі	2011 р.	Гол. зоотехнік, технік шт. осім.
Умовно здорове поголів'я корів, нетелей і телиць парувального віку дослідити в ІФА, ПЛР	2011 р.	Зав. ферми, гол. лікар ветеринарної медицини, БДЛВМ
За результатами дослідження сформувати умовно здорове стадо, розмістити його в 2-рядному корівнику. Інфіковане вірусом лейкозу ВРХ стадо розмістити в іншому 2-рядному корівнику. Вільний від інфекції молодняк розмістити в новому безприв'язному приміщенні	2011 р.	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Організувати ізольоване вирощування ремонтних теличок від усього поголів'я корів. Для цього виділити окреме приміщення.	Постійно до оздоровлення	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Новонароджених телят ізолювати від дорослого поголів'я в окремий профілакторій чи індивідуальний будиночок на свіжому повітрі, випоювати молозивом і молоком матері до 7-добового віку, надалі – молоком від умовно здорового поголів'я корів в пастеризованому вигляді. Серологічний контроль з 6-міс. віку через 20 днів. Інфікованих ізолювати на відгодівлю. Теличок від умовно здорового поголів'я вирощувати згідно з прийнятою в господарстві технологією. Серологічний контроль – з 6-міс. віку	Постійно до повної заміни стада	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, БДЛВМ, зав. ферми
Із вирощених вільних від інфекції нетелей сформувати групи первісток для поетапної заміни інфікованого стада корів по групах. Категорично заборонити поповнення груп окремими первістками. Поповнення старих груп проводити за рахунок розформування подібних	Постійно до оздоровлення	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Шляхом поетапної заміни інфікованого поголів'я корів вирощеними в своєму господарстві первістками звільнити стадо від захворювання на лейкоз	2011 р.	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Замінити випоювання води на фермі для утримання корів на автоматичні поїлки	2011 р.	Зав. ферми, керівник господарства
Після одержання двох підряд негативних результатів після діагностичних досліджень на лейкоз вважати стадо вільним від інфекції та протягом двох років після оздоровлення щоквартально проводити серологічний контроль	2011 р.	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми

УВАГА! ТРИВАЄ ПЕРЕДПАЛАТА НА ЖУРНАЛ НА ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ 2015 РОКУ!

Заходи	Терміни виконання	Відповідальний за виконання
Ветеринарно-санітарні і зоотехнічні заходи		
Перегрупування тварин у межах господарства проводити тільки з дозволу головного лікаря ветеринарної медицини за погодженням з начальником управління ветеринарної медицини в Білоцерківському районі	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
При нумерації тварин (таврування, біркування) щипці після кожної маніпуляції знезаражувати, по можливості рідким азотом	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми, технік шт. осім.
При проведенні штучного осіменіння, ректального дослідження обов'язково користуватись одноразовими рукавицями. Розпочинати роботу зі здорового стада, а завершувати – в інфікованому	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми, технік шт. осім.
При проведенні щеплень, ін'єкцій дотримуватись правил асептики. При взятті крові для кожної тварини використовувати одноразовий шприц	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. фермою
Забораються до оздоровлення стада проводити гемотерапію, лактотерапію, уведення лікувальних сироваток крові, не перевірених у РІД, ІФА або ПЛР	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються використовувати молоко від інфікованого ВЛ ВРХ поголів'я корів без попереднього знезараження для громадського харчування, згодовування тваринам, продажу на ринках. Режим пастеризації – 1 хв за t 80 °С	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються осіменіння інфікованих ВЛ ВРХ телиць та їх використання для відтворення стада	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються доїти одними доїльними апаратами корів, заражених вірусом лейкозу ВРХ та вільних від нього	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються використовувати одне родильне приміщення для хворих на лейкоз і здорових корів	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються використовувати молозиво хворих на лейкоз корів для напування телят, отриманих від здорових тварин	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забораються використання молока від гематологічно хворих корів. Воно підлягає знешкодженню з додаванням до нього 5% формальдегіду або іншої дезінфекційної речовини	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Після кожного дослідження та ізоляції хворих тварин проводити дезінфекцію приміщень і обладнання. Для дезінфекції застосовують 2% розчин їдкого натру, 2% розчин хлорного вапна та хлорвмісних препаратів, 5% розчин кальцінованої соди, 2% розчин формаліну, інші дезінфекційні засоби, зареєстровані в Україні. Якість проведеної дезінфекції контролювати в Білоцерківській райдержлабораторії	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми, БРДЛВМ
Щодня вивозити гній з території ферм і складати його в спеціально відведеному місці для біотермічного знезараження	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Забезпечити працівників ферм у повному обсязі комплектами спецодягу та іншими засобами профілактики. У кожному приміщенні мати умивальники з дезрозчином і мило для миття рук, рушники. Дезінфекцію та прання спецодягу проводити на території ферми	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Організувати роботу ферм як підприємств закритого типу з санпропускником, дезбар'єрами, охороною	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми
Постійно вести роз'яснювальну роботу з персоналом ферм про шляхи боротьби з лейкозом та правила особистої гігієни	Постійно	Гол. зоотехнік, гол. лікар ветеринарної медицини, зав. ферми

У зв'язку зі збільшенням кількості інфікованих тварин потрібно було розробити новий план протилейкозних заходів з урахуванням епізоотологічних, господарських особливостей відповідно до чинної інструкції з профілактики та боротьби з лейкозом великої рогатої худоби. Слід було організувати роботу зі створення стада, вільного від вірусу лейкозу ВРХ, шляхом заміни інфікованих корів здоровими.

У 2011 р. було розроблено план заходів з оздоровлення в КП «Білоцер-

ківхлібопродукт». Інтервал між дослідженнями становив 20 діб.

З початку неблагополуччя в господарстві було виявлено 270 голів РІД+ худоби, у т. ч. 79 корів. За роками: 2005 р. – всього виявлено 10 гол., з них 3 корови; 2006 р. – 19 гол., у т. ч. 2 корови; 2007 р. – 90 гол., у т. ч. 38 корів; 2008 р. – 57 гол., у т. ч. 7 корів; 2009 р. – 29 гол., у т. ч. 6 корів; 2010 р. – 50 гол., у т. ч. 18 корів; 2011 р. – 15 гол., у т. ч. 5 корів.

Виявлену худобу таврували, виділяли в окреме приміщення й поступово здавали на забій.

Після здачі на забій усіх РІД+ тварин, отримання двох негативних результатів при серологічному дослідженні в РІД, проведення заключної дезінфекції в господарстві було прийнято рішення ДНПК при Білоцерківській райдержадміністрації за №2 від 31 жовтня 2011 р. про зняття карантинних обмежень щодо вірусу лейкозу ВРХ з КП «Білоцерків-хлібопродукт» (с. Яблунівка).

Після оздоровлення серологічний контроль у даному господарстві проводили щокварталу протягом 2011–2012 рр. ○